

Царук Антоніна Петрівна,

кандидат філології,

старший викладач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної

справи Центральноукраїнського національного технічного університету

просп. Університетський, 8, Кропивницький, 25006, Україна

СИНТЕЗ У ТВОРЕННІ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ МО ЯНЕМ

У статті досліджено роль синтезу прийомів в оповідній матриці та творенні художнього світу Мо Янем. Наголошено на витоках оповідної манери та модифікації прозаїком традиційних сюжетів китайських народних оповідачів. Зауважено тематологічну взаємодію канону і новаторства, що, зрештою, стає підґрунтям для створення власного канону. Формування етико-естетичних критеріїв людини з низьким больовим порогом простежено на родинному та історично-культурному рівнях. Акцентовано сплав національного й особистісного в художньому світі Мо Яня. Простежено художнє осмислення реальних подій та репрезентацію психоемоційних особливостей світосприйняття автора, який делегує свій внутрішній світ і психологічний досвід літературним персонажам.

Проведено концептуальні паралелі між творчим доробком нобелівського лауреата і малою прозою засновника нової китайської літератури Лу Сіня в контексті мотиву трагізму буття «маленької людини» в деморалізованому суспільстві доби історичних зрушень. Зауважено фольклорні витоки мотивів жертвності і людоїдства та їх інтерпретацію у творах названих письменників. Досліджено метафоризацію небезпеки знедуховлення світу, її трансформування в імператив загальнолюдського звучання.

Артикульовано прийоми сутнісної індивідуалізації зображення характерів літературних героїв за допомогою фокусування уваги на екзистенційних проблемах і наданні моральному вибору метафоричних рішень. Простежено і цитаційно potwierджено імажиністське поєднання всіх рецепторів світовідчуття для вираження органічної єдності любові й потреби захисту крихкого світу стосунків, психологічно запаралелізованих із гармонією природи. Акцентовано наскрізний мотив опору в добу девальвації загальнолюдських цінностей.

Синтезовано локус художнього світу роману «Червоний гаолян» із селянським мірилом подієвого часу як хронотоп межового вибору. Поєднання колористичної символіки

помежів'я з прийомом монументалізму у вираженні внутрішнього вибору трактовано як метафору рецептивного усвідомлення сенсу власного життя.

Зроблено висновок про домінуючу рису художнього світу Мо Яня – сугерований образ моральної чистоти на тлі жорстокої боротьби далеко не ідеальних персонажів.

Ключові слова: оповідач, Лу Сінь, Мо Янь, моральний вибір, художній світ.

SYNTHESIS IN THE CREATION OF ARTISTIC WORLD BY MO YAN

Tsaruk Antonina,

Ph.D. in Philology,

Senior Researcher of the Department of History, Archeology, Information and Archival
Information of the Central Ukrainian National Technical University

Ave. University, 8, Kropyvnytskyi, 25006, Ukraine

antonina2015@ukr.net

A role of synthesis in narrator's matrix and artistic world creation by Mo Yan (莫言) is investigating in the article. The sources of the spoken manner and modification of traditional plots of Chinese folk storytellers by the novelist emphasized. Thematic collaboration between canon and innovations, which, by the way, becomes a foundation for establishment of own canon was mentioned. The formation of human ethical-aesthetic criteria with low painful threshold in family and in historical-cultural levels is traced. The connection between national and own in Mo Yan's artistic world is focused. Artistic comprehension of real events and representation of psycho-emotional peculiarities of author's perception, which delegates his internal world and psychological experience to his literary figures is investigating.

Conceptual parallels between creative Nobel laureate and little prose in master of new Chinese literature Lu Sin' (鲁迅,) in the context of the motive of the tragedy of the "little people" in the demoralized society at the time of historical destructions has been reviewed. The folklore sources and motives in human sacrifice and cannibalism and their interpretation in the named writers essays were mentioned.

Methods of personalized essence in the images of literary characters for an additional focus on existential problems and given the moral choice as metaphorical decisions spelled are outlined. Sacrifices and cannibalism in the folk resources and their interpretation by named artists has been mentioned. A metaphor of the risk losing people's spirit and their transformation into the imperative of humanity mindset.

The locus of artistic world in the novel "Red Sorghum" (红高粱家族) with a village measure of time act as a chronotope of a boundary choice has been synthesized. The compound of the coloristic symbolism boundaries with the monumentality reception and image of the internal choice is interpreted as a metaphor for receptive learning about sense in own life.

About the dominant feature in Mo Yan's artistic world - the image of moral purity on the background of cruel struggle by far from ideal characters was made a conclusion.

Keywords: narrator, Lu Sin', Mo Yan', moral choices, artistic world.

У лекції нобеліата Мо Янь наголосив на ролі народних оповідачів в усвідомленні ним енергії художнього слова, що спонукало підлітка до переказу історій китайських шошудів у родині. Сповідальні інтонації промови 2012 року свідчать про вразливий больовий поріг письменника та спроби модифікувати традиційні сюжети: *«Невдовзі мене перестав влаштовувати простий переказ історії оповідача, і я почав їх прикрашати. Переробляв на смак матері, перебудовував сюжет, а подеколи навіть змінював кінцівку»* [Мо Янь 2012]. З висоти нового статусу митець акцентував вплив магічного реалізму Габріеля Гарсії-Маркеса, очевидно, передусім його безпам'ятного Макондо, на творення власного художнього світу, де вимисел і правда глибинно закорінені в національно-особистісне. Оповідна матриця Мо Яня, незалежно від жанру й тяжіння до певної форми (новел героїчного епосу в романі «Червоний гаолян: історія одного роду» чи епістолярної – в романі «Жаба»), дає підстави для висновку про психологічний реалізм творів, де незмінно фігурують члени родини й односельці, що мають прототипів, зокрема тітонька-акушерка Гугу в «Жабі», чуттєва полірецепторна візуалізація подій (протияпонська війна 1937–1945рр., відображена в «Червоному гаоляні»), які вразили душу, і про них прозаїк не міг мовчати.

Болісні спомини про вимушене перепоховання матері у зв'язку з будівництвом залізниці художньо переосмислені в «Червоному гаоляні», хоча зрозуміло, що історичні обставини і людська вдача інші, однак психоемоційні порухи підлітка Доугуаня, якого оповідач називає батьком, переконують, що саме його автор наділив особливостями власного світовідчуття і ще не вимовленими почуттями. Звідси – розбурхування колективного підсвідомого в передмові до роману: *«Я ладен вирвати своє [...] серце [...]. Їжте!»* [Мо Янь 2015, 3] – концептуальні паралелі з творчістю засновника нової китайської літератури Лу Сіня викриттям трагізму долі «маленької людини» в деморалізованому суспільстві. Феномен людодійства в «Записках божевільного» Лу Сіня (*«...жителі цього села вбили одного злодія [...], потім вийняли з нього серце і печінку, засмажили і з'їли, щоб стати хоробрішими»*) [Лу Сінь 1972, 51] можна було б пояснити традицією усної народної

творчості в милітаризованому світі, якби сакральність синівської любові не зазнала підступного удару середньовічними уявленнями: «...*брат сказав тоді, що, якщо батько чи мама захворіють, син повинен вирізати в себе шматок м'яса, зварити і запропонувати батькам з'їсти: тільки в цьому разі його можна назвати хорошим сином*» [Лі Сунь 1972, 58]. Відповідні мотиви жертовності можна знайти в народних казках, пояснити сюжетні лінії гіперболізацією як художнім прийомом. Однак у малій прозі Лу Сіня йдеться не стільки про голод, як про ворожість світу в боротьбі за виживання. Тож знеціненню життя він знайшов метафоричне втілення у феномені людодства. Працюючи зі студентами-китайцями, авторці цих рядків довелося переконатися в цинічному ставленні громадян Піднебесної до смерті інших, що співзвучне вигукам із Білокам'яної: «Бабы еще нарожают!» Війна на Сході України ще раз потверджує: наслідки бездуховності фатальні. Якщо Лу Сінь вклав імператив «Врятуйте дітей!» в уста нібито божевільного, то Мо Янь гнів спалюженої країни й крах наївних сподівань Ляр, що її згвалтування загарбниками врятує життя дитині, поєднав у заклик до священної боротьби загальнолюдського звучання: «*Співвітчизники мої, патріоти, день визвольної війни настав! Беріть ножі, беріть рушниці, беріть коцюби чи качалки, бийте дияволів, охороняйте рідні домівки, помстіться за все!*» [Мо Янь 2015, 574].

Традиція народної оповіді в Китаї закорінена в глибину століть. Мо Янь синтезує різні жанри, то поетизуючи красуню Фенлянь з «*лотосовими ніжками*» [Мо Янь 2015, 63], то сакралізуючи діяльність Гугу з легкою самоіронією («*Я тоді була живим Буддою, місцевим лелекою. Квіткові парфуми сочилися з мого тіла, бджоли роїлися в моєму погляді. Так само й метелики*») [Мо Янь 2018, 64], органічно вживлюючи в оповідь казку (про власника курки і покарання підлизи), приказки, прислів'я, плетиво традиційних тропів («*схожа була на тополю чи вербу, що хитаються на вітрі*») [Мо Янь 2015, 65] з пісенністю, розмірений ритм яких розриває хлоп'ячий крик: «*Тату! Тату! Тату! Забери мене звідси! Забери! Я не хочу більше воювати! Не хочу! Я бачив мертву маму! Бачив мертвого дядька! Бачив мертвого дідуся!*» [Мо Янь 2015, 285].

Жахливі натуралістичні сцени катування дідуся-архата, вбивства маленької Сянгуань і «галюциногенні» видіння феромонів кохання командувача Юя, переслідування Ляр духом тхора, мироточивість розритої могили матері Доугуаня, казкові мудрість Цяо та винахідливість юної Фенлянь, експресіоністичні візії, екзистенційні проблеми з метафоричними рішеннями Лена і Чена Віспи... Письменник тонко артикулює хитку межу морального вибору, де «мета виправдовує засоби», де ворог рятує, а держава вбиває (новела про Гену Вісімнадцять Ножів: лис зализує рани мисливця; вісімдесятилітній ветеран замерзає на огорожі комуни, кинутий владою напризволяще, а представник будівників

майбутнього лише *«ретельно перерахував рани на тілі старого»*) [Мо Янь 2015, 610]. Оповідь Мо Яня спонукає реципієнта задуматись про внутрішніх ворогів країни. Слушно зауважений І. Павлюком мотив опору, навіяний сценою вбивства дідусем-архатом власних мулів як зрадників, що чекають на накази нових хазяїв [Павлюк 2015, 240].

Синтезом жанрів і стилів новітня оповідь Мо Яня нагадує сагу, і таким чином традиція триває, знаходить новий ґрунт, не локалізований історією роду, країни, а спрямований на пошуки сенсу буття – такої зрозумілої нам сковородинівської моральної чистоти у світі жорстокої боротьби, відстоювання гідності серед підступності і пристосуванства, зрад і девальвації загальнолюдських цінностей у добу суспільних зрушень.

Розчарувавшись у читацькій затребуваності персонажів вірцевого чину, оповідач пропонує історію «племені розбійників» з Північно-східного селища повіту Гаомі. Кровопротитні реалії не просто відтворюються очима нащадка, вони емпатично болять на нейроклітинному рівні. Художні деталі близькі до загостреного сприйняття світу звіром, який пізнав підступність людини (розділ «Собачими стежками»): запах плоті і крові жертви, рефлекс самозбереження, продовження роду і захисту потомства, сморід страху і адреналін сміливості, колір небезпеки і туман вичікування. Асоціації звукові психологічно запаралелізовані, на них накладається тактильне тепло співчуття, гуманна любов і пам'ять примарного щастя.

Домінує над низкою поетичних образів імажиністського характеру образ червоного гаоляну (різновиду сорго): він імпресивно розлитий зеленою і червоною барвою; ознаки його розвитку – від з'яви паростків, утворення колінець стебел, пилку цвітіння, наливання китиць зерном і до збирання – сприймаються як селянське мірило часу. Запах гаоляну – сік зрізаних стебел, аромат зачаття, дух гаолянової каші й випарів горілки, якою, здається, просякло не тільки обійстя уражених проказою багатіїв, а й усе село, – змішується із солодкавим запахом крові, гострого поту, трупного чаду, сечі й екскрементів. Оповідач-імажиніст зумисне зіштовхує прекрасне з потворним, гармонію природи з результатами господарювання. Гаолян присутній смаком коржів і пророслого зерна, ударом стебла по крупу худоби і пісенним образом, він мірило локусу і настрою, народженого звуками: *«в один голос стогнав гаолян»* [Мо Янь 2015, 107], із його шепоту виростав *«голос Всесвіту»* [Мо Янь 2015, 120], він набуває персоніфікованих ознак захисника (*«гаолян, що падає, мов герой»*) [Мо Янь 2015, 157] й асоціюється із сумлінням: *«обважнілі від болю гаолянові колоски не могли дивитись на мертвих»* [Мо Янь 2015, 221]. Локус гаолянового поля осмислено як місце формування розбійницьких угруповань, сховку шукачів легкої наживи і як надійної оази партизанів, що стане для полеглих останніми обіймами вічного духу

вітчизни. Тож доречно вважати образ гаолянового поля носієм хронотопу межового вибору в художньому світі твору.

Прийом монументалізму, притаманний соцреалізові, у творенні реквієму захисникам, де сурмача Лю ніби вилито з бронзи, велетень Німий закам'янів із затиснутою в руці шаблею, Фенлянь немов злітає в небо з голубами, несучи на коромислі коржі захисникам, а поранений сліпою кулею нерішучий Ван Венї виходить із дробовиком наперейми автомобілям, оснащеним кулеметами, – слугує розкриттю ідеї. Оповідач зумисне змішує контрастні барви й звуки, аромат і сморід, благородні вчинки персонажів із плямами в їхніх біографіях, аби показати хаос, із якого людина має створити справжню себе. Тож домінування зелено-червоної колористики – це не тільки гаолян, криваві бої, пожежі, а й блиск очей, ніжного латаття, закривавленого розстрілом дядька командувача Юя як вирок аморальності й розпусті, це зелень ряски рідного ставка і віт грушевого гаю – сприймається усіма рецепторами реципієнта як метафора долі, вкоріненої в батьківщину, метафора захисту життя.

Висновки. Оповідна матриця Мо Яня, витoki якої варто шукати в синтезі прийомів і засобів донесення ідеї традиційного для китайських народних оповідачів сюжету морального вибору героя-захисника, являє собою модифіковану тематологічну взаємодію канону і новаторства, в результаті чого було створено власний канон надчуттєвого світосприйняття людини з низьким больовим порогом, що стає камертоном родинних і суспільних процесів у добу історичних зрушень і доленосних рішень свідомого межового вибору. Психоемоційні особливості світосприйняття автора-оповідача зумовили злутування національного й особистісного, художнє осмислення реальних подій та їх етико-естетичних критеріїв в художньому світі, сфокусованому на екзистенційних проблемах та презентації притчових рішень. Зокрема, нюансування мотиву опору і жертвовності набуває символічної метафоричності.

Дискурс трагізму буття «маленької людини» в деморалізованому суспільстві доби історичних катаклізмів дає змогу простежити концептуальний паралелізм творчих доробків Мо Яня і Лу Сіня в метафоризації ними проблеми виродження суспільства як людодіство. Трансформування народнопоетичного і культурно-історичного досвіду вилилося в імператив загальнолюдського звучання, народження якого закорінене в рецептивне відчуття рідного локусу межового вибору, психологічного часу, мірилом якого слугує синкретичний образ одухотвореного гаоляну. Домінування зелено-червоної барви у хронотопі роману «Червоний гаолян» колористично візуалізує полічуттєву метафору рецептивного усвідомлення сенсу власного життя, яка, окрім усього, віддзеркалює барви прапора китайських сухопутних військ. Попри моделювання ситуацій морального вибору з

далеко не ідеальними персонажами Мо Янь досягає домінування збірного образу моральної чистоти особистості-пасіонарія на тлі жорстоких випробувань завдяки прийому тонкого навіювання розпорошених у новелістичній оповіді осяянь самоусвідомлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лу Синь. Записки сумашедшего. Повести и рассказы; с кит. пер. М. : Худож. лит., 1972. С. 49–59. (Библиотека всемирной литературы. Серия третья. Т.162).
2. Мо Янь. Жаба: Уривок із роману; з англ. пер. Ігор Павлюк. Всесвіт. 2018. №1–2. С.
3. Мо Янь. Оповідачі (Нобелівська лекція); пер. Василь Білоцерківський // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=140619>
Назва з екрана.
4. Мо Янь. Червоний гаолян: історія одного роду: роман; з кит. пер. Н. Кірносова. Х.: Фоліо. 2015. 638 с.
5. Павлюк Ігор. Піднебесна гуманітарна допомога Україні. Всесвіт. 2015. №3–4. С. 237–241.

REFERENCES

1. Lu Sin' (1972). *Zapiski sumashedshego*: Hudozhestvennaya literature. (In Russian).
2. Mo Yan'. *Zhaba*: uryvok iz romanu; z anh. per. Ihor Pavlyuk. *Vsesvit*. 2018. No. 1–2, pp. (In Ukrainian).
3. Mo Yan' (2012). *Opovidachi* (Nobelivs'ka lektsiya); z anh. per. Vasyl' Bilotserkivs'kyy. (In Ukrainian). : <http://maysterni.com/publication.php?id=140619>
4. Mo Yan' (2015). *Chervonyy gaolyan: istoriya odnogo rodu* / per. z kyt. N. Kirnosova. Kharkiv: Folio. 638 p. (In Ukrainian).
5. Pavlyuk Ihor (2015). *Pidnebesna humanitarna dopomoha Ukrayini*. *Vsesvit*. 2015. No. 3–4. P. 237–241. (In Ukrainian).